

מבוא

מנין המצוות

א. "ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (שמות כ"ד, י"ב). ודרשו חז"ל (ברכות ה' ע"א): "לוחות" - אלו עשרת הדברות, 'תורה' - זה מקרא, 'והמצוה' - זו משנה, 'אשר כתבתי' - אלו נביאים וכתובים, 'להורותם' - זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".

לרמב"ן גירסא אחרת בגמרא, וזו לשונו (בהשגתו לספר המצוות שורש א', דף ט' ע"א במהדורות המצויות): "לוחות האבן" - זו המקרא, 'והתורה' - זו משנה, 'והמצוה' - **כמשמעה**, 'אשר כתבתי' - אלו נביאים, 'להורותם' - זה התלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה בסיני". וביתר ביאור כתב בהקדמתו לספר בראשית:

כי "לוחות האבן" יכלול הלוחות והמכתב כלומר עשרת הדברות, **"והמצוה"** - מספר המצוות כולן, עשה ולא תעשה, אם כן "והתורה" יכלול הסיפורים מתחילת בראשית כי הוא מורה האנשים בדרך בענין האמונה.

מכאן, שמשה קבל **מנין** המצוות בסיני.

לדבר זה משמעות נרחבת, שהרי רבות הנה המצוות שאנו מצווים לעשותם מן התורה, ומכל מקום בכלל תרי"ג לא ימנו מכמה וכמה סיבות. מצוות אלו אינן כלולות ב"מצוה" שאמר הקב"ה למשה בסיני. יסוד זה מלמדנו כי למצוה הכלולה בתרי"ג יש משמעות מיוחדת מעבר לחיוב עשייתה, ובמשמעות זו היא נבדלת מן המצוות אשר אינן כלולות בתרי"ג.

לדוגמא, מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף מסכת מכות שבעשיית מצוה אחת מתוך תרי"ג המצוות יכול אדם לזכות לחיי עולם הבא (עיי"ש ועיין לקמן בפרק: 'משנת המצוות לרמב"ם'), בודאי יסוד זה נכון רק למצוות הכלולות בתרי"ג (כמשמעות מן הרמב"ם) ולא לשאר חיובים שבתורה. לימוד תרי"ג המצוות הוא, אם כן, מקצוע בפני עצמו בתורה אשר יש לעסוק בו. ואמנם כן עשו גדולים, ראשונים ואחרונים, אשר מימיהם אנו שותים.

ב. אמרו חכמים (מכות כ"ג ע"ב): "דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה... אמר רב המנונא מאי קרא 'תורה צוה לנו משה מורשה', תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, 'אנכי' ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום". לפיכך דרשו במדרש תנחומא (וילך, ב'): "ועל מנין המצוות נקראת 'תורה', כי המצוות של תורה הן תרי"ג. 'תורה' עולה בגימטריא תרי"א והשנים שנפחתו מן תרי"ג אלו שנים שנתנו מפי הגבורה", וכיון שתורה על שם מצוותיה היא נקראת, מוכנת שאלת חז"ל שהיתה התורה צריכה להתחיל מ"החדש הזה לכם"

או מ"אנכי ה' אלוהיך" (על פי מכילתא יתרו), שכן אלו מצוות ראשונות בתורה (ועייני עוד לקמן בפרק 'מצוות התורה').

* * *

אמרה תורה (דברים כ"ז, ב'-ג'): "והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך, והקמות לך אבנים גדולות ושדת אותן בשיד וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך".

וכתב האבן עזרא: "ויאמר הגאון ז"ל, כי כתוב עליהן מספר המצוות כמו הכתובות בהלכות גדולות בענין אזהרות ויפה אמר".

ובספר יהושע כתוב (ח', ל'-ל"א): "אז יבנה יהושע מזבח לה' אלוהי ישראל בהר עיבל. כאשר צוה משה וגו'". וברד"ק (שם, פס' ל"ב): "וכתב רבינו סעדיה ז"ל כי כתוב בהם מספר המצוות כמו שהן כתובות בהלכות ובאזהרות ויפה אמר, כי לא יתכן שכתבו בהן כל התורה".

בדרך זו כתב הרש"ש (סנהדרין כ"א ע"ב) על ספר תורה של מלך שהולך עמו לכל מקום, שמסתבר שאין זה ספר תורה שלם אלא מנין המצוות שהן עיקרה של תורה.

ובספר מרגליות הים (סנהדרין כ"ב ע"א) הביא בשם רב נחשון גאון שהיה כתוב בו עשרת הדברים עד "וכל אשר לרעך" שהן תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצוותיה של תורה.

לימוד המצוות

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאד **בפיך ובלבבך לעשותו**" (דברים ל', י"א-י"ד).
 "בפיך", "בלבבך", "לעשותו" - רמז לשלש בחינות בקיום המצוות ואלו הן: דיבור, מחשבה ומעשה. וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' צ"ד):

וכלל כל המצוות תלוי בשלושה דברים: בפה, בלב ובידיים, רצה לומר אברים שבהם פועל האדם, בפה שהוא כלי ההוראה, רצוני לומר, שמלמד ומורה דרכי השם ומצותיו לאחרים, והוא שנצטווינו "ושננתם לבניך", "ולמדתם אותם את בניכם", מלבד מה שנצטווינו בעצמנו כדיבור בהם והוא אמרו "ודברת במ". וממנו (מן הפה) פתח החכמה כדכתוב (תהלים מ"ט): "פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות", ואמרו במדרש "מפיו דעת ותבונה" (משלי ד'), שהוא נותן פתחון פה לאדם שנאמר "מי שם פה לאדם" (שמות ד').

ובלב שהוא כלי הבחינה שנצטווינו בה דכתיב (דברים ד') "וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'" ובו נבחן בכוונות התורה ומצפוניה. והידיים, שנצטווינו במעשה, הכולל חלק אחד גדול מן המצוות. והוא אמרו (דברים ל'): "כי קרוב אליך הדבר מאד **בפיך ובלבבך**

לעשותו והם כנגד החכמה והתבונה והדעת. החכמה כנגד הפה ככתוב (משלי ל"א): "פיה פתחה בחכמה", והתבונה כנגד הלב המתבונן ומוציא דבר מתוך דבר, וכתוב (תהלים מ"ט): "והגות לבי תבונות", והדעת כנגד הידיים, רצוני לומר כלי המעשה שמגלים ומודיעים הציור שצייר הלב, וכתוב (שמות ל"ו): "כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה **לדעת לעשות**".

נתבאר כי מלבד קיום המצוות במעשה, יש ענין גם בלימוד המצוות בפה ובלב, שאף הוא מהוה בחינה של קיום המצוה.

המבי"ט בהקדמתו ל"קריית ספר" (פרק ז') שאל על מה שאמרו חז"ל שרמ"ח מצוות עשה כנגד אבריו של אדם ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד ימות החמה, ודרשו חז"ל שכל אבר ואבר ואמר לו לאדם עשה בי מצוה, וכל יום ויום ואמר לו אל תעשה בי עבירה. ומזה משמע שאפשר לאיש אחד לקיים כל מצוות עשה ולא תעשה, וזה אינו, כי אם נחפש המצוות אחת לאחת למצוא חשבון, נמצא כי רבות הנה המצוות אשר על הציבור, וכמה מצוות שאינן חובה אלא במקרים מסוימים, כגון עבד עברי וכדומה. ואם נסתכל בכל רמ"ח מצוות עשה, לא נמצא מצוות הכרחיות אלא שישים כמו שכתב הרמב"ם בסוף מצוות עשה.

גם קשה מה שאמרו על האבות ששמרו כל התורה כולה, וביעקב נאמר (בראשית ל"ב, ד' וברש"י): "עם לבן גרתי" - תרי"ג מצוות שמרתי". וכן מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לישראל, משמע שלכל אחד ואחד מישראל יש חובה לקיים תרי"ג. וכן משמע מפשט הכתוב (דברים ל"ג, ד'): "**תורה** צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" שנראה שכל תרי"ג המצוות כמנין תורה (ועוד "אנכי" ו"לא יהיה לך") הם מורשה לכל ישראל כלומר לכללן ולפרטן.

ומתוך ה"קריית ספר" שבשני אופנים יש אפשרות לכל אדם לקיים כל תרי"ג מצוות. הדרך הא' כי בהיות כל ישראל ערבים זה לזה והנם נענשים ונתפשים זה בעוון זה, אם כן בזמן שבית המקדש קיים, מקיים כל אחד את המצוות המוטלות עליו, ואף מצוות שאינן מוטלות עליו הרי הן מוטלות על אחרים, ואם מוכיחן ודואג שיקיימו המצוות הרי זה כאילו הוא מקיימן. ובדרך זו יכול לקיים גם מצוות שהוא באופן אישי אינו מזהר עליהן.

הדרך הב' כשמקבל אדם לעשות כל מה שנצטווה מפי הגבורה הרי הוא כאילו עשאו, וקבלת המצוות על ידי **לימודן** נחשבת למעשה. כמו שאמרו על ישראל, כשציום משה בקרבן פסח "ויעשו בני ישראל את הפסח בראשון וגו'", כשקבלו על עצמם לעשות הרי זה כאילו עשו. וכן אמרו בספרי: "וזכרתם ועשיתם את כל מצוות ה'" מכאן שהזכירה כמעשה. אם כן על דרך זה יכול אדם לקיים כל המצוות והוא שיעשה את כל המצוות אשר בידו לעשותן, ושאר המצוות יקבל על עצמו אף על פי שלא הגיע זמנם, וכל המצוות שאינן כלל בידו כגון מצוות הכהנים וכדומה,

בלימודם נחשב לו כאילו מקיימם וזה כמו שאמרו "זאת התורה לעולה ולמנחה וגו'" שבלימוד מצות המנחה והעולה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ונראה שבלימוד המצוות שאי אפשר לקיימם, יש שכר גדול יותר מעוסק בתורה שנחשב לו גם כעוסק באותה מצוה עצמה, ובזה יתפרש "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" שהיא מורשה לנו אפילו בזמן הזה בלמדנו ובעסקנו בתורה יומם ולילה. ובדרך זו כתב השל"ה (חלק א' עשרה מאמרות, מאמר שישי):

עוד יהיה נרמז בעיקר עבודה בלב, לרמז שיש עבודה בלב, רצוני לומר במחשבת הלב ובהסכמו, אבל אין עבודה זו בפועל. ולהבין זה צריך להקדים מה שאמר ר' מאיר (אבות פ"ו מ"א), כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד כו', ויש להקשות מה הם הדברים הרבים שזוכה להם, ואין לומר אלו שחושב אחר כך, כל העולם כולו כדאי כו', דאלו דקא דחשיב, הם קאי על ולא עוד. אלא הענין הוא, הקב"ה נתן תרי"ג מצוות ובאלו התרי"ג מצוות נשלם דמות וצלם האדם בסוד רמ"ח אברים ושס"ה גידים. ולכאורה יתבהל האדם כי מי הוא זה ואי זה הוא הנשלם בכל התרי"ג, כי יש ויש הרבה מצוות שהם בחלק הנמנע אצלו לקיים ואפילו משה רבינו ע"ה לא קיימם, כגון מצוות הנוהגים בכהנים וכל תורת כהנים מי שאינו כהן, ומצוות יבום או חליצה לא נזדמן לידו, גם דיני מחזיר גרושתו והוצאת שם רע וכיוצא בהן הרבה, ואם כן לא נשלם דמות וצלם שבו, חלילה וחלילה. אלא הענין הוא, כל העוסק בתורה לשמה, הכוונה, משל למלך שכותב כתב לבני מדינתו מה לעשות ומה למנוע מלעשות, והם פותחים הכתב לעשות רצון המלך, דהיינו כל אחד ואחד יעשה מה ששייך לו, זה הולך ולוחם וזה בונה פלטירין וזה גובה המכס, כל אחד עושה מה שאפשר לעשות וזה נקרא עובד המלך, כי עושה מה שאפשר לו לעשות ואלו היה באפשרי לו לעשות יותר מזה אז היה עושה, אז מעלה עליו כאלו עשה הכל. כן אנחנו עבדי ה', התורה היא הכתב שכתב הקב"ה לבני מדינתו, דהיינו אנחנו אומה ישראלית, ואנחנו פותחים זה הכתב, לקיים כל מה שכתוב, כל אחד מה שאפשר לו, על כן אנחנו עבדי ה', אם אנחנו עוסקים בתורה לשמה, דהיינו כדי שנדע מה שהזהירנו הקב"ה ומה שציוונו, ואנחנו לומדים לשמור ולעשות ולקיים, אז אם מקיים כל מה שאפשרי לו לקיים מעלה עליו כאלו קיים הכל, כי הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה. ובפ"ק דברכות (ו' ע"א) בפסוק "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' ולחושבי שמו', מאי 'ולחושבי שמו', אמר רב אסי חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". ובזה יתורץ גם כן במה

שנמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה (קדושין מ' ע"ב), והקושיא מפורסמת בזה המאמר, כי נודע התכלית הוא גדול מהפעולות הקודמות המביאות להתכלית, ומאחר שהתכלית הוא המעשה, נמצא המעשה גדול. וכבר כתבו מה שכתבו, גם אני כתבתי על זה תירוצים במקומו. אמנם לענין זה נראה לי לפרש דהכי קאמר, התלמוד מביא לידי מעשה, כלומר שהלומד והעוסק לשמה וחושב לקיים, מביא כאילו היה קיים זה המעשה, מאחר שמצדו לא היה בצר, באם היה באפשר לו לקיים, וזה שסיים ר' מאיר זוכה לדברים הרבה, כלומר, זוכה לדברים הרבה דהיינו יותר ממה שעשה מקבל שכר כאילו עשאו, מאחר שמצד מחשבתו שבלב היה מוכן לקיימם אם היה באפשרי לו וזו העבודה היא עבודה בלב, כי לא באה לכלל עבודה בפועל.

למדנו אפוא לדעת חשיבות לימוד המצוות והעיסוק העיוני בהן אשר בלעדיו לא יוכל אדם מישראל להגיע לשלימותו. ויסוד זה, שהלימוד העיוני גדול הוא אף מהלימוד המעשי, למדנו מן התורה ומדברי חכמים. כתוב במשנה (נדה נ"א ע"ב): "כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת".

ושאלה הגמ' שאם כן לא היה צריך לכתוב בתורה סנפיר, שסימן זה אינו מעלה ואינו מוריד, ואחר משא ומתן אמרה הגמ': "אלא יגדיל תורה ויאדיר". והתירוץ קשה להולמו כפשוטו, שהרי אנו מדקדקים בכל אות הנראית מיותרת בתורה, וכאן כדי להגדיל תורה הוסיפו דבר שאין בו צורך? וכתב הריטב"א (שם):

ואולי הוא (הסנפיר) גם כן **גורם** טהרתו, ואף על פי שהוא לבדו אינו גורם טהרה.

ולדרך זו כוון אף מרן הרב זצ"ל באגרותיו (ח"א אגרת ק"ג):

נלע"ד דהפירוש הוא דעניני ידיעות נמצאים הרבה בתורה שאין בהם הלכה וי"פה שיחתן של עבדי אבות כו' ואם כן, אם היה כתוב קשקשת (בלבד) הייתי אומר שכח הטהרה מונח בקשקשת לבד, ובסנפיר לא משכח טהרה, (לכן) כתב רחמנא סנפיר, להודיענו הידיעה המופשטת שכח הטהרה מונח בשניהם וממילא ידענו שאין הסימנים ענינים הסכמיים, אלא שבהם מונחת הטהרה. ויש לבנות על ידיעה זו כמה רעיונות טובים שהם הם גופי תורה.

וביאור הדברים, שכיון שאין צריך את סימן הסנפיר כדי לדעת אם אפשר לאכול את הדג, וכל עניינו של סימן זה בתורה הוא מצד הלימוד המופשט, הרי שכתובת סימן זה מגדילה את התורה ומאדירתה, שאין התורה רק ספר הלכות המלמדנו מה

לעשות ומה לאכול, אלא התורה היא ערך עליון רוחני המאפשר לנו להדבק ברעיונו בדרכיו של הקב"ה.

ועדיין יש לשאול מה מיוחד בסימני דגים שדווקא בהם הדגישה תורה יסוד חשוב זה? על כך באה התשובה בדברי השל"ה (חלק א' עשרה מאמרות, מאמר ראשון):

"תנן התם: כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת. ולא לכתוב סנפיר, אמר רבי אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר". הנה תלמידי חכמים נמשלו לדגים שפרים ורבים ואמרו בחגיגה: "כמסמרות נטועים" - מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרים ורבים. והעוסקים בסודות התורה צוללים במים אדירים ועמוקים והם קדושים וטהורים כמותם. ותנן קשקשים הקבועין בו, סנפיר הפורח בהן, ועתה אפרש הסוד. הקבועין רומז על מה שקיבל מרבו והוא בחינת חכמה, וסנפיר אשר מתפשט בהם בחינת הבינה שכל המוליד ובזה יגדיל תורה.

ביאור דבריו. שני סימני הטהרה של דגים מוכרחים הם לשלימות הטהרה. הקשקשים הם החלק הקבוע העובר מדור לדור, אינו משתנה ואינו גודל. הסנפיר הוא החלק המשתנה אשר עמו מתקדמים, והוא החלק שבו החכם מחדש ומוליד ומגדיל תורה.

פשוט, אפוא, שהסנפיר הוא החלק עליו נאמר "יגדיל תורה ויאדיר" שהוא המגדל ערך תורה והוא החלק עמו גדלה התורה ונאדרת בקודש. על כל פנים למדנו שאין המצוות וההלכות רק בגדר הדרכה מעשית, אלא יש בהם ערך לימודי, והערך הלימודי עליו נאמר: "יגדיל תורה ויאדיר".

מגמות שונות במנין המצוות עיון בהקדמת הרמב"ם לספר המצוות

מנין המצוות והגדרתן תפש מקום נכבד במשנתו של הרמב"ם. אנו מוצאים כמה מקומות בהם מנה הרמב"ם את המצוות, ובמצוות רבות שונה הגדרת המצוה ממקום למקום. המנין החשוב והמרכזי הוא בספר המצוות. בספר זה ברר הרמב"ם בהרחבה מהן תרי"ג המצוות. לאחריו בא המנין הקצר שבריש ספר היד החזקה, והוא מנין של סדר המצוות כסדר שסדרן הרמב"ם בספר המצוות, ולאחריו בא המנין שעל סדר ההלכות בו קיבץ הרמב"ם את תרי"ג המצוות לפי הסדר שסדרו ביד החזקה. נראה שכדי להבין מנין של המצוות והגדרתן בכל מנין ומנין, יש להבין תחילה את כוונתו של הרמב"ם בכל מקום שמנה את המצוות.

עיון בהקדמת הרמב"ם לספר המצוות יבהיר לנו את הדברים. התעוררותו של הרמב"ם לכתוב את מנין המצוות באה בעקבות החלטתו לכתוב את ספר היד החזקה אשר יכלול כל הלכותיה של התורה (ההקדמה על פי תרגומו של הרב קפאח זצ"ל):

עד שלא תמלט שום שאלה שצריכים לה שלא אזכירנה, או אזכיר יסוד שממנו תילמד אותה השאלה בקלות בלי עיון רחוק. כי מטרתו בו גם הקיצור עם השלמות עד שיקיף הקורא בו כל מה שנמצא במשנה ובתלמוד וספרא וספרי ותוספתא ואף כל מה שגדרו הגאונים האחרונים ז"ל, ומה שביארו ופירשו בענייני אסור ומותר, וטמא וטהור, ופסול וכשר, וחייב ופטור, ומשלם ואינו משלם, ונשבע ופטור מלישבע. כללו של דבר שלא יהא צורך אחרי התורה לספר אחר זולתו כדי ללמוד ממנו דבר ממה שצריך בכל התורה בין מדאורייתא בין מדרבנן.

וכאשר כוונתי במחשבתי אל התכלית הזאת, תרתי בלבי על אופן חלוקת החיבור הזה וסידורו. האם אחלקוהו כחלוקת המשנה ואלך בעקבותיה, או אחלק חלוקה אחרת... אז נתברר לי שחלוקתו הטובה ביותר תהיה שיעשה הלכות הלכות במקום המסכתות שבמשנה כך שייאמר בו הלכות סוכה הלכות מזוזה וכדומה ושחלק כל כללות (קבוצה, וכן בהמשך) לפרקים והלכות כמו שעושה המשנה עד שיהיה דרך משל בהלכות תפילין פרק ראשון פרק שני וכו'. וכל פרק יהיה מחולק הלכות הלכות, כדי להקל ידיעתו על פה למי שירצה ללמוד ממנו דבר על פה. וברור שאם תהיה החלוקה כך אין ראוי לחלק דיני מצוה מסוימת עשה או לא תעשה בשתי כלליות, אלא כל החלוקה הדרושה בה תהיה בפרקים שבאותה הכללות. ופעמים תהיינה בכללות אחת מצוות מספר, אם מפני שיש להן עניין אחד הכוללן, או שתהיינה מצוות רבות למטרה אחת. למשל, כאשר אדבר על עבודה זרה ואקבע בפתיחת כללות זו: "הלכות עבודה זרה", הרי אדון בכללות הזו על

כמה מצוות, מסית מדיח, מעביר למולך ומתנבא בשמה ועובד אותה, וזולתן מן המצוות השייכות לעניין עבודה זרה דוקא... ולמען מטרה זו ראיתי שצריך למנות תחילה בהקדמת הספר מנין כל המצוות, עשה ולא תעשה, כדי שתכלול חלוקת הספר את כולן ולא תשאר מהן מצוה שלא נדבר על כל דיניה... כל זה כדי להשמר לבל ימלט ממני דבר שלא אדבר עליו, אבל כשאקיף אותן במנין המצוות אהיה בטוח מזה.

בדברים אלו באר הרמב"ם את הצורך במנין הקצר שבריש ספר היד החזקה והמנין על סדר ההלכות. המנין שעל סדר המצוות מגמתו למנות תרי"ג המצוות מצד עצמן בסדר הראוי למצוות, כשכל מצוה עומדת לעצמה, והמנין שעל סדר ההלכות מגמתו לקבץ את המצוות הנוגעות לנושא אחד בהלכה. במנין זה אין הכוונה כלל **למנין**, אלא לקבץ המצוות. שינוי מגמה זה מביא שינוי בהגדרת המצוות, כי יש הבדל בין אם רצוננו למנות המצוה בפני עצמה, במה היא מתיחדת ומדוע אינה כלולה במצוה אחרת, לבין אם רצוננו להגדיר את המצוה בביטוי המעשי שלה כפי שמופיעה בהלכה עם מצוות נוספות (עיין במצות התפילה בפרק 'מצוות עשה להתפלל בכל יום' ובמצוות תפילין בפרק 'קשר של תפילין', ועוד).

עד כאן כוונתו המקורית של הרמב"ם במנין המצוות. אלא שגורם נוסף הביאו לכתוב את ספר המצוות:

וכאשר התברר לי הענין הזה ועמדתי לחבר את הספר ולהזכיר את כל המצוות באופן סתמי ולמנותן בהקדמת הספר, תקפני צער שכבר נצטערתי בו זה שנים, והוא, שמנין המצוות כבר שגו בו בעינים שלא אוכל לתאר עוצם זרותם, כי כל מי שעסק במנין או בחיבור ספר על משהו מן הענין הזה כולם נמשכו אחר בעל הלכות גדולות, ולא נטו מכוונותיו במנין אלא נטיה מעטה, כאילו קפאו הדעות אצל דברי האיש הזה. ואפילו בעל ספר המצוות המפורסם, ראיתי שנתעורר על חלק קטן משגיאות בעל ההלכות, והיה קשה בעיניו למנות בקור חולים וניחום אבליים כפי שמנה בעל ההלכות, ומה שהיה קשה בעיניו הוא באמת קשה, אלא שהוא כתב מה שיותר קשה ממנו, ונמשך אחריו במה שהוא יותר מוזר, כמו שיתברר למי שיעיין בדברנו זה. וה' יתעלה יודע ועד, כי בכל עת שחשבתי על שגיאותיהם במה שמנו, שהם מונים מה שנראה בעיון ראשון שאין ראוי למנותו, ושנמשכו זה אחר זה בענין זה בלי התבוננות, גדל בעיני אסוננו, ונתאמת הכרח אימו יתעלה עלינו, "ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום אשר יתנו אותו אל יודע הספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא". וכן בכל עת ששמעתי את האזהרות רבות המספר שנתחברו אצלנו בארץ ספרד, נהפכו צירי עלי מחמת מה שראיתי מפרסום הדבר

והתפשטותו. ואף על פי שאין להאשימם, כי מחבריהם פייטנים, לא חכמים, ואת חובתם מצד אמנותם, ערבות הדבור ויפי החריזה, כבר עשו בשלמות, אבל הדבר החרוז נמשכו בו אחר בעל הלכות גדולות וזולתו מן החכמים האחרונים.

וכאשר חשבתי בכך וידעתי את פרסום המנוי הזה שבידי העם, ידעתי כי כשאזכיר אני את המנוי האמיתי אשר ראוי למנותו, באופן שתום בלי ראיות, הרי הקורא הראשון שיקראהו יעלה בלבו שזה טעות, ותהיה לדעתו הוכחת הטעות, היותו הפך מה שכתב פלוני ופלונני, כי כך היא דעת רוב יחידי הסגולה בזמננו זה, שאין אמתת הדבר נבחנת בענינו אלא בהתאמתו לדברי מי שקדם, בלי לבחון את הדבר הקודם, וכל שכן ההמון. לכן ראיתי לנכון להקדים מאמר לפני החבור שהזכרתי והוא זה, **אבאר בו מנין המצות והיאך ראוי למנותן**, ואביא לכך ראיות מפסוקי התורה ומדברי חכמים בפירושיהם, ואקדים כללים שראוי לסמוך עליהם במנין המצוות. וכאשר יתלבן מנין על פי המאמר הזה בראיה ברורה שאין בה ספק, תתברר לקורא אותו טעות כל מי שמנה הפך מה שמנינו אנחנו. ואין לי צורך להשיב לאדם מסוים ולא לברר טעותו, כיון שהתועלת והתכלית המכוונות במאמר זה תושגנה למבקשיהן בלי זאת, לפי שאני אבאר את המצוות כולן ומנין מצוה מצוה, ואביא ראיה על כל מה שיש בו ספק, או מה שאפשר שישגה בו מי שאין לו בקיאות בדיני התורה, ואסלק שגיאתו ואבאר כל מה שיש בו ספק.

ואין כוונתי בחבור זה לפרט דיני איזו מצוה מן המצוות, אלא למנותן בלבד. ואם אפרש מהן משהו בשעת הזכרתן, הרי אפרשנו רק על דרך פרוש השם, כדי שידוע הציווי הזה או האזהרה מה הוא, ושם זה על מה הוא נאמר. וכאשר תושג ידיעת מנין בראיות מן המאמר הזה, אז אזכירן באופן סתמי בפתחת אותו החבור הכולל, כמו שאמרת.

מגמת ספר המצוות היא לברר המצוות ומנין כנגד המנינים שקדמו לו. נראה שמגמה זו היא שהביאה את הרמב"ם להרחיב את הגדרת המצוה ככל האפשר, שכן רצה לכלול כל מה שקשור למצוה ושייך אליה, כדי שלא יבואו למנות דברים שנכללו כבר במצוות אחרות (כגון מה שכתבנו במצוות תפילין שכלל הרמב"ם את הכשר המצוה עם המצוה עיין פרק 'מעשה תפילין', וכגון מה שכתבנו במצות אהבת ה' בפרק 'ואהבת את ה' אלוהיך' עיי"ש).

גם מה שכתב שאין כוונתו לפרש דיני המצוות, חשוב בלימוד ספר המצוות (עיין מה שכתבנו במצות התפילה בפרק 'נכח המקדש').

ואמנם ראשית המחשבה בכתיבת ספר המצוות, היתה רק לשמש את היד החזקה ואת המנין הקצר שבראשו, אך בלא ספק ערך חשוב לו כספר בפני עצמו וכעדות הרמב"ם בתשובה (הוצאת "מקיצי נרדמים" ח"ב, תש' תמ"ז):

וזה שאמרת ידידי שדברים הרבה יש שם במנין המצוות (הקצר) שנסתפקו לך, ודאי כך הוא. ספר אחד יש לי שחיברתיו קודם חיבור זה שהוא משנה תורה, ואותו ספר קראתיו ספר המצוות, ביארתי בו מנין כל המצוות מצוה מצוה, והבאתי ראיות על כל מצוה שיש בה ספק מן ספרא או ספרי ומן התוספות ומן כל מקום בגמרא. ועשיתי בתחילתו ארבעה עשר פרקים **יש בהם כללים גדולים ועיקרים רבים שהן כהורים שכל הדברים תלויים בהם**, וכולם הקדמתי אותם להבין הדרכים שיתפוס אדם במנין המצוות עד שיעלו כהוגן ולא ימנה כדרך שמנו רבים שלא תפסו מדות שראוי להשען עליהם. ואותו הספר חברתיו בלשון ערבי והרי הוא מצוי אצלכם בצור וכמה נוסחות הגיעו ממנו עד בבל ועד סוף המערב ובערי אדום וכבר הוא ידוע, אם ישנו אצלכם ממנו יסתלק כל ספק שיסתפק לך. **וניחמתי הרבה על שחברתיו בלשון ערבי מפני שהכל צריכין לקרותו ואני מחכה עתה שאעתיק אותו ללשון הקודש בעזרת ש-ד-י.**

מדברי הרמב"ם למדנו חשיבות הספר כספר בפני עצמו, אשר בו כללים גדולים ועיקריים בתורה. לכן הצטער על שכתבו בלשון ערבי, דבר היכול להטעות את הקורא לחשוב, כי אין לספר אלא ערך מקומי למקומו ושעתו, ורצה להעתיקו ללשון הקודש, לשון המורה על חשיבותו העצמית של הספר לדורות.